

DÜNYA EKONOMİSİ

ANGUS MADDISON

VakıfBank Kültür Yayınları: 0490
İktisat: 024

DÜNYA EKONOMİSİ
MAKROEKONOMİK TARİH ÜZERİNE DENEMELER
MS 1-2030
ANGUS MADDISON

Özgün adı
Contours of the World Economy, 1-2030 AD
Essays in Macro-Economic History

Türkçesi
Yener Çıracı

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Son Okuma
Mustafa Sacid Öztürk

Kitap Editörü
Mehmet Çetin

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026
© Angus Maddison, 2007

ISBN 978-625-8825-10-7

Kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınlarına aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

“Contours of the World Economy, 1-2030 AD: Essays in Macro-Economic History” was originally published in English in 2007. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. VakıfBank Kültür Yayınları is solely responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Eylül 2026

DÜNYA EKONOMİSİ
MAKROEKONOMİK TARİH ÜZERİNE
DENEMELER
MS 1-2030

ANGUS MADDISON

TÜRKÇESİ
YENER ÇIRACI

ANGUS MADDISON

İngiliz iktisatçı ve iktisat tarihçisi. Cambridge Üniversitesinde iktisat öğrenimi gördü. 1953'te OEEC'de (sonradan OECD) çalışmaya başladı, 1964-1971 yılları arasında OECD Kalkınma Merkezi'nde araştırma direktörlüğü görevini üstlendi. 1978'de Groningen Üniversitesine iktisat tarihi profesörü olarak katıldı ve akademik çalışmalarını ömrünün sonuna dek burada sürdürdü.

Modern iktisadi büyümenin uzun dönemli seyrini sayısal verilerle yeniden inşa etme çabasıyla tanınır. Başlıca eserleri arasında *Phases of Capitalist Development* (1982), *Monitoring the World Economy 1820–1992* (1995) ve *The World Economy: A Millennial Perspective* (2001) yer alır. Geliştirdiği tarihsel GSYİH ve nüfus tahminleri, bugün Maddison Projesi adıyla sürdürülmekte ve karşılaştırmalı iktisat tarihinin temel veri kaynağını oluşturmaktadır. 24 Nisan 2010'da Paris'te hayatını kaybetmiştir.

YENER ÇIRACI

Yener Çıracı lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Antropoloji Bölümünde, yüksek lisansını ise Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde tamamladı. Halen SUNY Albany'de sosyoloji alanında doktora çalışmalarına devam etmektedir. Akademik ilgi ve çalışma alanları arasında politik ekonomi, toplumsal hareketler ve sınıf analizi yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Şekil, Kutu ve Tabloların Listesi	9
Kısaltmalar	15
Teşekkür	17
Giriş ve Özet	19
Dünya Kalkınmasının Ana Hatları	20
Makro Ölçümün Tarihi	23
Gelecekte Bizi Bekleyenler	25

1. KISIM

DÜNYA KALKINMASININ ANA HATLARI,

1–2003

1. Bölüm: Roma İmparatorluğu ve Ekonomisi	29
Antik Dünyanın Önemli Kişileri	29
Romalıların İmparatorluk İnşasında Başarılı Olmasını Sağlayan Temel Karakteristikler	31
İtalyan Yarımadasının Fethi, MÖ 396-191	36
İmparatorluk Kurma Süreci	39
İmparatorluğun Dağılışı	52
Roma Demografisi	55
Roma Gelirleri	72
2. Bölüm: Batı Avrupa'nın Yeniden Dirilişi ve Amerika'nın Dönüşümü	97
Batı Neden ve Ne Zaman Zengin Oldu?	97
Talep ve İstihdam Yapısındaki Değişiklikler	105
Amerika Kıtası'nın Avrupai Dönüşümü, 1500-1820	122
Ek	142
3. Bölüm: Asya ve Batı Arasındaki Etkileşim, 1500-2003	147
1500'den 1820'ye Kadar Avrupa-Asya Etkileşimi	148
Asya Ticaretinin Avrupa Üzerindeki Etkisi, 1500-1820	152
Avrupa'nın Asya Üzerindeki Etkisi, 1500-1820	154
Ek	227

4. Bölüm: İslam ve Avrupa'nın Afrika'nın Kalkınmasına Etkisi: 1–2003	233
Giriş	233
7. Yüzyıldan Önce Avrupa'nın Kuzey Afrika Üzerindeki Etkisi	236
İslam Fetihleri ve Etkileri	239
İslam Devleti Olarak Mısır	246
Mağrip ve Sahra Ötesi Altın ve Köle Ticaretinin Başlaması	261
Fas Hanedanlarının Değişen Karakteri ve Avrupa ve Kara Afrika ile Etkileşimleri	264
Kara Afrika ve İslam'ın Etkisi	270
Avrupa'nın Afrika ile Karşılaşması	274
1820'den 1960'a Afrika	285
Sömürge Sonrası Afrika, 1960 Sonrası	292
Ek: Haçlı Seferleri, 1096-1270	300

2. KISIM

1665'TEN BU YANA MAKRO ÖLÇÜM ALANINDAKİ GELİŞMELER

5. Bölüm: Siyasi Aritmetikçiler ve Tarihsel Demograflar: Makro Ölçümün Öncüleri	305
William Petty (1623–87)	306
John Graunt: İlk Demograf (1620-74)	314
Gregory King (1648-1712) ve Charles Davenant (1656-1714)	316
Patrick Colquhoun (1745–1820)	351
Fransız Siyasi Aritmetiği, 1695-1707	352
19. ve 20. Yüzyılın İlk Yarısında Makro Ölçüm	356
6. Bölüm: Modern Makro Ölçüm: Ne Kadar Yol Kat Etti?	359
1950'den Bu Yana Ekonomi Politikasının Bir Aracı Olarak Makro Ölçümlerin Gelişimi	360
1820'den İtibaren Dünya Ekonomik Büyümesinin Ölçülmesi ve Yorumlanması	369
Ticari Kapitalizm Çağında Ekonomik Performans: 1500-1820	379
Modernitenin Kökleri: “Kalkış” mı Uzun Çıracılık mı?	389
Ekler	392

3. KISIM
GELECEĞİN ŞEKLİ

7. Bölüm: 2030 Yılında Dünya Ekonomisi	401
Nüfus Projeksiyonları ve Demografik Özelliklerdeki Değişimler	401
Kişi Başına Düşen GSYİH Tahminlerinin Altında Yatan Varsayımlar	406
Ekonomik Büyüme, Enerji Tüketimi, Karbon Emisyonları ve Küresel Isınma	
Arasındaki İlişki	419
İklim Değişikliğinin Etkisi	437
Kyoto Protokolü	439
Lordlar Kamarası'nın İklim Değişikliği Raporu	440
İklim Değişikliği Ekonomisi Üzerine Stern'in İncelemesi	441
Küresel Isınma Üzerine Sonuçlar	445
Ekler	447
Kaynakça	475
Dizin	511

ŞEKİL, KUTU VE TABLOLARIN LİSTESİ

TABLolar

Tablo 1.1. Yarımada İtalyası Dışındaki Eyaletlerin Ele Geçirilmesi: MÖ 214-MS 199	38
Tablo 1.2. Augustus'un Ölümünde Roma İmparatorluğu'nun Nüfusu, MS 14	59
Tablo 1.3. McEvedy ve Jones'un Nüfus Değişimi Tahminleri, MÖ 300-MS 600 (MS 14 sınırları içinde) (000'ler)	62
Tablo 1.4. Frier'in MS 14-164 Nüfus Tahminleri	63
Tablo 1.5. Amerika'da Köle ve Köle Olmayanların Hayatta Kalma Oranları	66
Tablo 1.6. Russell'in İmparatorluktaki 51 Şehrin Büyüklüğüne İlişkin Tahminleri	70
Tablo 1.7. Avrupa ve Asya'da Kentleşme Oranları, 1500-1890 (toplam nüfusun yüzdesi olarak 10.000 ve üzeri kentlerdeki nüfus)	71
Tablo D1.1. İş gücüne Katılımı Etkileyen Demografik Özellikler	76
Tablo 1.8. Goldsmith'in MS 14'te İmparatorluğun Bütününde GSYİH (Harcama ve Gelir) Tahminleri	77
Tablo 1.9. Maddison'in Goldsmith'in Tüm İmparatorluk İçin MS 14'teki GSYİH Tahminlerinin Değiştirilmiş Versiyonu	77
Tablo 1.10. MS 14'te Emek ve Seçkin Gelirinin Bölgesel Dağılımı	81
Tablo D1.2. King'in 1688'deki İngiliz Tahlıl Üretimi Tahmini	85
Tablo 1.11. İtalya Yarımadası Dışında Kişi Başına Gelir Düzeyleri Hiyerarşisi, MS 14	86
Tablo 1.12. Miladi 14. yüzyılda Eyalet Nüfusu, Kişi Başına Düşen Gelir ve Toplam Gelir (Son Derece Geçici Tahminler)	87
Tablo 1.13. Günümüz Sınırları İçinde MS 14 Yılında Avrupa Nüfusu, Kişi Başına Düşen ve Ulusal Harcanabilir Gelir	89
Tablo 1.14. MÖ 300 ve MS 14 Yıllarında İmparatorluğun Üç Bileşeninin Ekonomik Performansı	91
Tablo 1.15. Roma İmparatorluğu'ndaki Başlıca Ülkelerin Performansındaki Değişimler, MS 14-1000	94
Tablo 2.1. Kişi Başına GSYİH, Nüfus ve GSYİH Düzeyleri: Dünya ve Başlıca Bölgeler, MS 1-2003	98
Tablo 2.2. 1-2003 yılları arasında kişi başına GSYİH, nüfus ve GSYİH büyüme oranları (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	100

Tablo 2.3. Doğumda Yaşam Beklentisi, MS 1000–2003 (doğumda her iki cinsiyet için birleşik yaş)	101
Tablo 2.4. Britanya'daki Harcama Yapısı, 1688 ve 2001 (toplamın yüzdesi)	106
Tablo 2.5. Hollanda, Birleşik Krallık ve ABD'de İstihdamın Yapısı, 1700-2003 (toplam istihdamın yüzdesi)	107
Tablo 2.6. Küreselleşme: Dünya Ticaret ve GSYİH Hacmindeki Büyüme, 1500-2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	114
Tablo 2.7. Amerika Kıtasının Beş Bölgesinin Ekonomileri, 1500–2003 (nüfus bin kişi; 1990'da uluslararası dolar bazında kişi başına GSYİH)	122
Tablo 2.8a. 1820 yılında Amerika kıtasının etnik yapısı (bin kişi)	124
Tablo 2.8b. Karayipler'deki Etnik Dağılım, 1820 (Bin Kişi)	125
Tablo 2.9a. Yeni Dünya Nüfusu, 1820-2003 (yıl ortasında bin kişi)	142
Tablo 2.9b. Yeni Dünya Kişi Başı GSYİH, 1820-2003 (1990 G-K Doları)	143
Tablo 2.9c. Yeni Dünya GSYİH Seviyeleri, 1820-2003 (milyon 1990 G-K Doları)	145
Tablo 3.1. Yedi Avrupa Ülkesinden Asya'ya Giden Gemi Sayısı, 1500-1800	149
Tablo 3.2a. Amerika Kıtası'ndan Avrupa'ya Altın ve Gümüş Sevkiyatları, 1500-1800 (metrik ton)	149
Tablo 3.2b. Batı Avrupa'dan Gümüş ve Altın İhracatı, 1601–1780 (metrik ton “gümüş eş değeri”)	150
Tablo 3.3. Asya Ülkelerinin Nüfusu. 1500-2003 (Bin Kişi)	153
Tablo 3.4a. Asya Ülkelerinde Kişi Başına GSYİH, 1500-2003 (1990 uluslararası dolar)	154
Tablo 3.4b. Asya Ülkelerinin GSYİH'sı, 1500-2003 (milyon 1990 uluslararası dolar)	155
Tablo 3.5. Hindistan ve İngiltere'nin Karşılaştırmalı Makroekonomik Performansı, 1600-2003 (kişi başına GSYİH, 1990 uluslararası dolar)	159
Tablo 3.6. Hindistan'ın Ticari Mal ve Külçe Dengesi, 1835-1967	160
Tablo 3.7. Hindistan Üzerindeki İngiliz 'Sömürüsü' (<i>Drain</i>), 1868-1930	162
Tablo 3.8. 1600 Civarında Babür İmparatorluğu'nun Sosyal Yapısı	163
Tablo 3.9. İngiliz Yönetiminin Sonunda Hindistan'ın Toplumsal Yapısı	164
Tablo 3.10. Japonya, Çin, Hindistan, Endonezya ve Avustralya'da Arazi Kullanım Yoğunluğu, 1993	165
Tablo 3.11a. Etnik Gruplara Göre Endonezya Nüfusu ve Reel Gelir, 1700–1929 (1928 gulden cinsinden kişi başına gelir)	176
Tablo 3.11b. Etnik Grupların Endonezya'daki Reel Gelirleri ve Payları, 1700-1929 (Düzeltilmiş Versiyon)	177
Tablo 3.12. Endonezya'nın Sabit (1928) Fiyatlarla Mal İhracatı, 1830–1937 (bin gulden)	178
Tablo 3.13. Endonezya'nın İhracat Büyümesi ve İhracat Fazlaları, 1698–1930	179
Tablo 3.14. Asya Ülkelerinin 1938'deki Net Yabancı Sermaye Pozisyonu	180
Tablo 3.15. Asya'daki Yabancı Varlığının Boyutları, 1929–41	180
Tablo 3.16. Çin'in Japonya ve Filipinler'den Gümüş İthalatı, 1550–1700 (metrik ton)	184

Tablo 3.17. Japonya ve Eski Sömürgelerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Performansı, 1820–2003 (reel GSYİH'nın yıllık ortalama bileşik büyüme oranı)	200
Tablo 3.18. Ming Kâğıt Para Birimi ile Gümüş Arasındaki Döviz Kurları, 1376–1540	209
Tablo 3.19. Çin Denizcilik Diplomasisi: “Batı” ve “Doğu” Okyanuslarına Seferler, 1405–33	211
Tablo 3.20. Çin'in Eyaletlere Göre Nüfusu, 1819–1953 (milyon)	213
Tablo 3.21. Cari Fiyatlarla Gayrisafi Sabit Yatırımın GSYH'ye Oranı (yüzde)	219
Tablo 3.22. Asya ve Batı Ülkelerinin Sabit Fiyatlarla Mal İhracatı, 1870–2003 (1990 bazında milyon dolar)	220
Tablo 3.23. Asya ve Batı'nın Karşılaştırmalı Gelir ve İhracat Performansı Dinamikleri, 1950–2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	221
Tablo 3.24. Çin, Hindistan, Japonya, Rusya ve ABD'nin Karşılaştırmalı Performansı, 1990–2003	222
Tablo 3.25. Dünya Ekonomisinde Çin, 1500–2030	224
Tablo 3.26a. Asya Nüfusu, 1820–2003 (yıl ortası, bin kişi)	227
Tablo 3.26b. Asya'da Kişi Başına GSYİH, 1820–2003 (1990 Geary–Khamis dolar)	229
Tablo 3.26c. Asya GSYİH, 1820–2003 (milyon 1990 G-K dolar)	231
Tablo 4.1. Afrika Nüfusu, MS 1–2003 (000'lar)	234
Tablo 4.2. Afrika'da kişi başına GSYİH, MS 1–2003 (1990 uluslararası dolar)	235
Tablo 4.3. Batı Asya, MS 1–2003	245
Tablo 4.4. Bölgelere Göre Dünya Altın Üretimi, 1493–1925 (milyon ons)	270
Tablo 4.5a. Sahra Altı Afrika'dan Varış Noktalarına Göre Köle İhracatı, 650–1900 (bin kişi)	280
Tablo 4.5b. Amerika Kıtalarına İhraç Edilen Afrikalı Kölelerin Bölgesel Kökeni, 1662–1867 (bin kişi)	280
Tablo 4.6. Hizmette Olan Demiryolu Hattı Uzunluğu, 1870-1913 (milyon nüfus başına kilometre)	287
Tablo 4.7. Afrika Nüfusu, GSYİH ve Kişi Başına GSYİH, 1820–2003	288
Tablo 4.8. Afrika'da Gelir Düzeyindeki Farklılıklar, 2003	294
Tablo 4.9. Afrika Ülkelerinin Toplam Dış Borcu, 1980–2003 (milyon \$)	296
Tablo 5.1. İngiltere ve Galler için Birleştirilmiş Gelir ve Servet Hesapları: Petty (1665) ve King (1688) (milyon sterlin, cari değerler)	311
Tablo 5.2. Gregory King'in İngiltere Nüfusuna İlişkin Tahminleri (1695) ve Bunların Elde Edilişi	324
Tablo 5.3. King'in 1695 Yılı Nüfus Tahminleri ile Diğer Demografların Tahminlerinin Karşılaştırması (Bin Kişi)	325
Tablo 5.4. King'in 1695 Yılında İngiltere ve Galler Nüfusuna İlişkin Yaş ve Cinsiyete Göre Tahminleri (000)	326
Tablo 5.5. Bölgelere Göre Dünya Nüfusu Tahminleri: Riccioli (1672), King (1695) ve 1700 Yılına İlişkin Modern Tahminler (milyon)	327

Tablo 5.6. Dünya Nüfusu: King'in Kronolojisi ile Modern Kronolojinin Karşılaştırılması ve Fütüroloji, MÖ 3935 – MS 2300 (000)	328
Tablo 5.7. Colin McEvedy'nin Dünya Nüfusu Tahminleri: MÖ 7500 – MS 1 (000)	329
Tablo 5.8. 1688 Yılında İngiltere ve Galler'de Gayrisafi Yurt İçi Harcama (piyasa fiyatlarıyla £000)	335
Tablo 5.9a. 1688 yılında İngiltere'de Hane Halkı Türüne Göre King'in gelir hiyerarşisi	340
Tablo 5.9b. Lindert ve Williamson'ın 1688 Yılında Hane Türüne Göre Gelir Hiyerarşisi	344
Tablo 5.10. 1688 Yılında Ekonomik Sektöre Göre Gelir: Lindert ve Williamson Düzeltmesiyle (£ 000)	346
Tablo 5.11. 1688 Yılında Üretim Yapısına İlişkin Dolaylı Tahminler (toplamın yüzdesi)	348
Tablo 5.12. 1688 Yılında İngiltere ve Galler, Fransa ve Hollanda'da Nüfus ve Gelir	349
Tablo 6.1. 1990 Yılında GSYİH Düzeylerinin Tahmininde Kullanılan SAGP Dönüştürücülerinin Niteliği (milyar 1990 G-K doları ve ülke sayısı)	366
Tablo 6.2. 10 Büyük Ülkenin Karşılaştırmalı Sıralaması, 1950 ve 2001 (sabit 1990 fiyatlarıyla, 1990 G-K SAGP dönüştürücüleri ve 1990 döviz kurları kullanılarak)	367
Tablo 6.3. Maddison GSYİH Örneklemine Bölgesel ve Dünya GSYİH'sini Kapsama Oranı	371
Tablo 6.4. Büyümenin Belirleyicileri: Birleşik Krallık, ABD ve Japonya, 1820–2003	375
Tablo 6.5. Sermaye/Hasıla Oranları, Emek ve Toplam Faktör Verimliliği: Birleşik Krallık, ABD ve Japonya, 1820–2003	377
Tablo 6.6. Kişi Başına GSYİH Düzeyleri: 1500 ve 1820 (1990 G-K \$ olarak)	382
Tablo 6.7. Maddison ve van Zanden'in Beş Avrupa Ülkesine İlişkin Kişi Başına GSYİH Tahminlerinin Karşılaştırılması, 1500–1820	393
Tablo 7.1. Dünyanın ve Başlıca Bölgelerin Nüfusu, 1950–2030	402
Tablo 7.2. Demografik Projeksiyonların Dayandığı Varsayımlar	403
Tablo 7.3. Kişi Başına GSYİH: Dünya ve Başlıca Bölgeler, 1950–2030	404
Tablo 7.4. GSYİH Büyümesi: Dünya ve Başlıca Bölgeler, 1950–2030	405
Tablo 7.5. Gelişmiş Kapitalist Ülkelerin Karşılaştırmalı Performansı, 1990–2003	407
Tablo 7.6. Dünya GSYİH'sindeki Paylar, 1820–2030	409
Tablo 7.7. ABD'ye Göre Kişi Başına GSYİH Düzeyleri, 1820–2030 (ABD düzeyinin yüzdesi)	410
Tablo 7.8. SSCB Ardıl Devletleri, Doğu Avrupa, Çin ve Vietnam'da Kişi Başına GSYİH Performansı ve GSYİH Düzeyleri, 1973–2003	412
Tablo 7.9. 2003 ve 2030'da En Büyük 20 Ülkenin Sıralaması	414
Tablo 7.10. En Büyük 20 Ülkede Kişi Başına GSYİH Büyümesi, 1950–2030 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	416
Tablo 7.11. Dünya Birincil Enerji Tüketimi, 1820–2030 (metrik ton petrol eş değeri)	420
Tablo 7.12. Dünya Enerji Talebinin Yapısı, 1900, 2003 ve 2030	421
Tablo 7.13. Dünya Karbon Emisyonlarının Görünümü, 1820–2030 (milyon metrik ton cinsinden emisyonlar)	422

Tablo 7.14. 2003 Yılında En Çok Karbon Salan Yirmi Ülke	423
Tablo 7.15. Dünya Enerji Talebi ve Emisyonlarına İlişkin Projeksiyonlar, 2003–30: IEA ve Maddison	425
Tablo 7.16. IPCC Senaryolarında ve Senaryolar İçinde Küresel Isınmayı Yönlendiren Dinamik Güçler	429
Tablo 7.17. Döviz Kuru ve SAGP Dönüştürücüleriyle IPCC A1 Senaryosu, 1990–2100	435
Tablo 7.18. Döviz Kuru ve SAGP Dönüştürücüleriyle IPCC A1 Senaryosu, 2000–2030	436
Tablo 7.19. Ham Petrol, NLG ve Doğal Gaz Üretimi, 1973–2003	447
Tablo 7.20. Kömür Üretimi, 1973–2003 (milyon ton petrol eş değeri)	449
Tablo 7.21. En Büyük Net Enerji İhracatçıları ve İthalatçıları, 2003 (milyon ton petrol eş değeri)	450
Tablo A.1. Dünya Nüfusu: 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (000)	452
Tablo A.2. Dünya Nüfusunun Büyüme Oranı: 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	454
Tablo A.3. Dünya Nüfusundaki Pay: 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (dünya toplamının yüzdesi)	456
Tablo A.4. Dünya GSYİH'si, 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (milyon 1990 uluslararası \$)	458
Tablo A.5. Dünya GSYİH'sinin Büyüme Oranı: 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	460
Tablo A.6. Dünya GSYİH'sindeki Pay: 20 Ülke ve Bölgesel Toplamlar, MS 1–2003 (dünya toplamının yüzdesi)	462
Tablo A.7. Dünya Kişi Başına GSYİH'si: 20 Ülke ve Bölgesel Ortalamalar, MS 1–2003 (1990 uluslararası \$)	464
Tablo A.8. Dünya Kişi Başına GSYİH'sinin Büyüme Oranı: 20 Ülke ve Bölgesel Ortalamalar, MS 1–2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	466
Tablo B.1. Büyüme Hesaplarının Temel Bileşenleri I: ABD, Birleşik Krallık ve Japonya, 1820–2003	468
Tablo B.2. Büyüme Hesaplarının Temel Bileşenleri II: ABD, Birleşik Krallık ve Japonya, 1820–2003	470
Tablo B.3. ABD, Birleşik Krallık ve Japonya'nın Karşılaştırmalı Büyüme Performansı, 1820–2003 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	472

ŞEKİLLER

Şekl 1.1. MS 14 yılında Roma İmparatorluğu'nun eyaletlerinde kişi başına düşen gelir.	88
Şekl 2.1a. Karşılaştırmalı Meksika/ABD kişi başına GSYİH seviyeleri, 1700-2100	141
Şekl 2.1b. Karşılaştırmalı Brezilya/ABD kişi başına GSYİH seviyeleri, 1700-2100	141
Şekl 3.1. Hindistan/Birleşik Krallık kişi başına düşen GSYİH'nin karşılaştırmalı seviyeleri, 1500–2030 (1990 uluslararası dolar).	160
Şekl 3.2. Endonezya/Birleşik Krallık kişi başına GSYİH karşılaştırmalı düzeyleri, 1500–2030 (1990 uluslararası dolar)	174
Şekl 3.3. Japonya/Birleşik Krallık kişi başına düşen GSYİH'nin karşılaştırmalı seviyeleri, 1500–2030 (1990 uluslararası dolar).	204
Şekl 3.4. Çin ve Birleşik Krallık'ın kişi başına GSYİH'sinin karşılaştırmalı düzeyleri, 1500–2030 (1990 uluslararası dolar)	205
Şekl 3.5. Çin ve ABD GSYİH'sinin karşılaştırmalı seviyeleri, 1500–2030 (milyon 1990 uluslararası dolar)	206

KUTULAR

Kutu 3.1. Çin'in Uluslararası Yalıtımdan Çıkışı, 1949-2001	217
Kutu 4.1. Afrika'daki Avrupa Enklavları ve Sömürgeleri, 1415–1919	284

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- AIDS:** *Acquired Immune Deficiency Syndrome*
- BDT:** Bağımsız Devletler Topluluğu
- BKH:** Binyıl Kalkınma Hedefleri
- BM:** Birleşmiş Milletler
- CIA:** *Central Intelligence Agency*
- CPD:** Ülke ürün kukla yöntemi (*Country-product-dummy method*)
- EIC:** İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (*British East India Company*)
- FAO:** Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (*Food and Agriculture Organization of United Nations*)
- G-8:** Sekizler Grubu (*Group of eight*)
- G-K:** Geary-Khamis
- GATT:** Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (*The General Agreement on Tariffs and Trade*)
- GSMH:** Gayrisafi milli hasıla
- GSYİH:** Gayrisafi yurt içi hasıla
- HIV:** *Human Immunodeficiency Virus*
- HS:** *Sestercii*
- IARIW:** Uluslararası Gelir ve Servet Araştırmaları Derneği (*International Association for Research in Income and Wealth*)
- ICP:** Uluslararası Karşılaştırma Programı (*International Comparison Programme*)
- IDA:** Uluslararası Kalkınma Birliği (*International Development Association*)
- IEA:** Uluslararası Enerji Ajansı (*International Energy Agency*)
- IIASA:** Uluslararası Uygulamalı Sistem Analizi Enstitüsü (*International Institute for Applied Systems Analysis*)
- IMF:** Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund*)
- IPCC:** Hükûmetler arası İklim Değişikliği Paneli (*The Intergovernmental Panel on Climate Change*)
- KMT:** Çin Milliyetçi Partisi (*Kuo Ming Tang*)
- MÖ:** Milattan önce
- MPS:** Maddi ürün sistemi (*Material product system*)
- MS:** Milattan sonra
- NEPAD:** Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (*New Partnership for Africa's Development*)
- NDI:** Ulusal harcanabilir gelir (*national disposable income*)
- OECD:** Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)

- OEEC:** Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü (*The Organisation for European Economic Co-operation*)
- PTD:** İşleme, taşıma, dağıtım (*processing, transportation, distribution*)
- PWT:** Penn Dünya Tablosu (*Penn World Table*)
- P&O:** Yarımada ve Doğu Buharlı Seyrüsefer Şirketi (*Peninsular and Oriental Steam Navigation Company*)
- SAGP:** Satın alma gücü paritesi
- SNA:** Ulusal hesaplar sistemi (*System of national accounts*)
- SRES:** Emisyon Senaryoları Özel Raporu (*Special Report on Emissions Scenarios*)
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- UNPD:** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (*United Nations Development Programme*)
- UNSO:** Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisi (*United Nations Statistic Office*)
- USBC:** Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Sayım Bürosu (*US Bureau of the Census*)
- VOC:** Hollanda Uzak Doğu Şirketi (*Dutch Far East Company*)
- WIC:** Hollanda Batı Hindistan Şirketi (*Dutch West India Company*)
- ö.:** Ölüm

TEŞEKKÜR

Fatih Birol, Derek Blades, Alan Bowman, Henk-Jan Brinkman, Roger Brown, Ian Castles, John Coatsworth, Max Corden, Robert Cribb, François Crouzet, Pierre van der Eng, Stanley Engerman, Paul Frijters, Andre Hofman, Catrinus Jepma, Wim Jongman, Andrew Kamarck, Carol Kidwell, Tao Kong, Paul Lamartine Yates, David Landes, Debin Ma, Charles Maddison, John R. McNeill, Stanislav Menshikov, Jim Oeppen, Peter Oppenheimer, Guy Pfefferman, Leandro Prados de la Escosura, Prasada Rao, Dominic Rathbone, Osamu Saito, Simon Scott, Graeme Snooks, Kaoru Sugihara, Eddy Szirmai, Bart van Ark ve Harry X. Wu'ya, önceki taslaklara yaptıkları yorumlar için minnettarım.

Elizabeth Maddison, Tom Kuipers ve Gerard Ypma, bilgisayar kullanımı konusunda bana paha biçilmez tavsiyelerde bulundular ve Dirk Stelder ise iç kapak ve 1. Bölüm için Roma İmparatorluğu haritasını hazırlama nezaketini gösterdi.

Geçmişin niceliksel olarak incelenmesine olan tutkumu paylaştan, tarihsel demografi konusunda bana paha biçilmez rehberlik eden, antik dünyaya dair değerli görüşler sunan ve bir yığın soruya keskin yanıtlar veren dostum Colin McEvedy'ye (1930–2005) özellikle borçluyum.

Analizin bölümlerini sunduğum çeşitli toplantılardaki tartışmalardan yararlandım: 1998'de Yale Üniversitesi'ndeki Kuznets Anma Konferansı, American Enterprise Institute'taki Wendt Konferansı, 2001'de Stanford Üniversitesi'ndeki Abramovitz Konferansı, 2002'de Lüksemburg Avrupa ve Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü tarafından düzenlenen Harvard Üniversitesi Çalıştay, 2003'te Queensland Üniversitesi'ndeki Colin Clark Konferansı, Cork'ta Uluslararası Gelir ve Servet Araştırmaları Derneği'ndeki Ruggles Konferansı, 2004'te Universidad Carlos III de Madrid'deki Figuerola Konferansı, 2005'te Avustralya Ulusal Üniversitesi'ndeki Arndt Konferansı ve 80. doğum günümü kutlamak amacıyla 2006'da Groningen ve Queensland'de düzenlenen Dünya Ekonomik Performansı: Geçmiş, Bugün ve Gelecek konulu seminerler.

2. Bölüm'ün, *Growth and Interaction in the World Economy: The Roots of Modernity* [Dünya Ekonomisinde Büyüme ve Etkileşim: Modernliğin Kökleri] başlıklı önceki bir versiyonu AEI Press tarafından Washington, DC'de (2004) yayımlandı; 3. Bölüm'ün bir kısmı 2006'da *Australia Pacific Economic Literature*'da, 6. Bölüm'ün önceki bir versiyonu ise Mart 2005'te *Review of Income and Wealth*'te yayımlandı.

GİRİŞ VE ÖZET

Bu kitabın amacı, dünyanın bazı bölgelerinin nasıl ve neden zenginleştiğini, diğerlerinin ise geride kaldığını açıklayan güçleri tanımlamaktır.

Bu kitap, daha önce yayımladığım kitapların devamı niteliğindedir. *Monitoring the World Economy, 1820–1992* [Dünya Ekonomisini İzleme 1820–1992] (1995) kapitalist dönemde gösterilen performansı incelemiş ve 60 yıl öncesine kıyasla çok daha zengin kanıtlara dayanmıştır. Hâlâ bazı boşlukları doldurmak ve mevcut tahminleri doğrulamak gerekiyor, ancak bu dönemdeki genel gelişmenin ana hatları ciddi bir şekilde sorgulanmıyor. *The World Economy: A Millennial Perspective* [Dünya Ekonomisi: Bin Yıllık Bir Perspektif] (2001) ve *The World Economy: Historical Statistics* [Dünya Ekonomisi: Tarihsel İstatistikler] (2003) kitapları, 1. yüzyıla kadar uzanan çok daha uzun bir zaman dilimini kapsıyor. Burada büyüme çok daha yavaştı, ülkeler arasındaki gelir farkları daha küçüktü, nicel kanıtlar daha zayıftı ve bunları bulmak daha zordu, ipuçlarına ve varsayımlara daha fazla güveniliyordu. İktisat tarihçileri arasında, bu erken yüzyıllardaki gelişimin ana hatları konusunda da önemli görüş ayrılıkları vardır. Bununla birlikte, son zamanlarda yapılan araştırmalar, Batı Avrupa ve önde gelen Asya ülkelerinde 1500 yılına kadar uzanan ekonomik ilerleme ve demografik değişimin ölçülmesinde önemli ilerlemeler kaydetti ve 1. yüzyıldaki Roma İmparatorluğu için kesin olmayan tahminlerde bulunmak üzere yeterli kanıt elde edildi.

Uzak ufukların incelenmesi anlamlı, yararlı ve gerekli bir uğraştır, çünkü dünya ekonomisinin başlıca bölümlerinde değişimin temposu ve örüntüsündeki farkların kökenleri geçmişte yatmaktadır. Batı ve Asya ekonomilerinin göreceli öneminin nasıl değişeceğini görmek için geleceğe bakmak da yararlıdır. Bu nedenle, 2030 yılına kadar dünya ekonomisi ve başlıca bileşenleri için öngörülerde bulundum.

Nicelleştirme, nitel analizlerin belirsiz bıraktığı konuları netleştirir; daha kolay tartışılabilir ve tartışmaya açık bir yapıya sahiptir. Akademik tartışmaları keskinleştirir, rakip hipotezleri tetikler ve araştırma sürecinin dinamiklerine katkıda bulunur. Bunu ancak, nicel kanıtların kaynakları ile varsayımların ve ikame prosedürlerinin niteliği şeffaf bir şekilde açıklanarak, farklı görüşe sahip okuyucuların kanıtların bir kısmını destekleyebilmesi veya reddedebilmesi ya da alternatif hipotezler ortaya koyabilmesi durumunda yapabilir. Makroekonomik nicelleştir-

me yeni bir kavram değildir. 5. Bölümde gösterildiği gibi, 17. yüzyılda başlamıştır. 1950'lere kadar modası geçmiş, ancak daha sonra politika analizi için önemli bir araç hâline gelmiştir. Bu kitapta, tarihsel analiz için bir araç olarak nicel analizin yeniden canlanmasını teşvik etmeye çalıştım.

Nicelleştirme önemli olsa da mantıklı hiçbir kişi bunun her şeyi açıklayabileceğini iddia edemez. Nicel olarak ölçülebilen nedenlerin ötesine geçerek daha derin açıklamalara ulaşmak gerekir. Bu, karmaşık bir iştir, çünkü tek tek etkilerini belirlemesi zor olan birçok etkileşimli güç vardır. Ülkeler, atomistik piyasa güçlerinin işleyişi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan çok çeşitli kurumlara, geleneklere ve politikalara sahiptir. Dolayısıyla, nedenselliğin yakın ve daha derin katmanlarına dair kanıtların bir karışımını kullanmak gerekir.

Bu kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, dünya ekonomisinin farklı bölümlerinin uzun vadeli performansının analizini içermektedir. 2. Bölüm, 17. yüzyıldan bu yana makroekonomik ölçüm tekniklerinin gelişimini analiz etmektedir. 3. Bölüm, 2030 yılına kadar dünya ekonomik büyüme öngörülerini içermekte ve küresel ısınmanın olası etkilerini incelemektedir.

DÜNYA KALKINMASININ ANA HATLARI

1. Bölüm, Roma'nın İtalyan yarımadasında hegemonyasını tesis etme ve MS 14'te 3,3 milyon km²'lik bir alana ve dünya nüfusunun beşte birine sahip bir imparatorluk yaratma sürecini inceliyor. Bu imparatorluk, Batı Avrupa nüfusunun %84'ünü, Doğu Avrupa'nın neredeyse yarısını, Afrika'nın yarısından fazlasını ve Akdeniz'e kıyısı olan tüm Batı Asya ülkelerini kapsıyordu. O dönemde imparatorluk dünya ekonomisinin en müreffeh bölgesi idi. Beloch, Brunt ve Frier'in Roma demografisi üzerine yaptıkları çalışmalara dayalı olarak ve Goldsmith'in imparatorluğun gelirine ilişkin analizini genişleterek, imparatorluğun toplumsal yapısı, kentleşme düzeyi, kölelik oranı, gelir hiyerarşisi ve imparatorluğun her bir eyaletindeki ortalama gelir düzeyi hakkında yeni tahminler sunuyorum. İtalya yarımadası ve onu yöneten oligarşinin, bu durumdan en çok yararlananlar olduğu açıktır. Doğu eyaletleri çok az kazanç elde etmiş olsa da Romalılaştırma, Batı Avrupa ve Kuzey Afrika'da gelir düzeyini artırmıştır. Bu bölgeler kent yaşamının faydalarını tatmaya başladı, Batı Asya'daki eski uygarlıkların teknolojisini özümsemi ve ticaret ve uzmanlaşma alanlarında yeni fırsatlardan yararlandı. *The Pax Romana* [Roma Barışı] güvenlik ortamı yarattı. Hukuk sistemi mülkiyet haklarını korudu. Yollar, köprüler ve limanlar ulaşım maliyetlerini düşürdü. Korsanlığın ortadan kaldırılması, ortak bir para biriminin yaratılması ve ortak bir dilin yaygınlaşması piyasa hacmini büyük ölçüde genişletti.

5. yüzyılın başında, imparatorluğun batı kısmı çöktü ve barbarlar tarafından geri alındı. Kentsel uygarlık geriledi, merkezî kontrol çöktü ve yaşam standartları düştü. Doğu İmparatorluğu varlığını sürdürdü, ancak 7. yüzyılda Batı Asya, Mısır ve Kuzey Afrika'nın çoğu İslam dünyasına dâhil edildi.

2. Bölüm, Batı Avrupa'nın yeniden canlanmasının ve Amerika kıtasının dönüşümünün altında yatan itici güçleri ele almaktadır. 1500-1820 yılları arasında ticari kapitalizm döneminde Avrupa, bilim, denizcilik teknolojisi, ticari örgütlenme ve kurumlar alanında başka hiçbir yerde görülmemiş bir ilerleme kaydetmiştir. Avrupa ile temas, ekolojik ve teknolojik transferlerle üretim potansiyeli artan Amerika kıtasını dönüştürdü. Yerli nüfusun üçte ikisi, Avrupa ve Afrika'dan gelen hastalıklar nedeniyle yok oldu. Onların yerini, Avrupa'dan gelen göçmenler ve Afrika'dan gemilerle getirilen köleler aldı.

İberler, İngilizler, Fransızlar ve Hollandalı sömürgeciler tarafından Latin Amerika'da, Karayipler'deki köle ekonomilerinde ve Kuzey Amerika'da oluşturulan siyasi ve toplumsal yapılar arasında büyük farklılıklar vardı. Bu yapılar, sömürge döneminde ekonomik performansa güçlü bir etki yaptı ve sonraki gelişmelerde de kuvvetli bir yankı uyandırdı. 1500 ile 1820 yılları arasında, Amerika kıtasında kişi başına gelir, dünya ekonomisinin geri kalanından daha hızlı yükseldi ve Kuzey Amerika, Batı Avrupa'nın gelir düzeyini yakaladı. 1820 yılına gelirken, Amerika kıtasının büyük bir kısmı siyasi bağımsızlığını kazanmış ve Avrupa, başka yerlerde sömürge arayışına girmişti.

3. Bölüm, 1500'den itibaren Avrupa'nın Asya ile etkileşimini analiz etmektedir. Bu bölüm, Avrupalı üç temel sömürgeci güç olan Portekiz, Hollanda ve İngiltere'nin dört büyük Asya ülkesi üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Çin, Hindistan, Endonezya ve Japonya, 1500 yılında Asya nüfusunun ve GSYİH'sinin %84'ünü, 1820 yılında nüfusun %90'ını, 2003 yılında ise nüfusun %56'sını ve GSYİH'sinin %72'sini oluştuyordu. Bu bölümde, bu ülkelerin toplumsal yapıları, kurumları ve entelektüel ufuklarındaki farklılıkların, Batı'nın meydan okumasına verdikleri muhtelif tepkileri nasıl etkilediği analiz edilmektedir. Bu, Japonya'nın diğer üç ülkeden neden farklı olduğunu, neden Batı'yı yakaladığını ve dinamizminin neden zayıfladığını açıklamaktadır. Hindistan ve Çin'in şu anda çok hızlı bir büyüme sürecine girmiş olmalarını gözden geçirerek, bu ülkelerin önümüzdeki çeyrek yüzyıldaki beklentilerini değerlendirmektedir. 1500 yılında Asya, dünya GSYİH'sinin %65'ini üretirken, 1820 yılında bu oran %59'a gerilemiştir. 1950'ye gelindiğinde bu oran %19'a düşmüştü. 2030'da ise %53'e çıkması ve Batı dünyasının payını çok aşması bekleniyor.

4. Bölüm, geçtiğimiz iki bin yıl boyunca Afrika'nın gelişimini ele almaktadır. İlk yüzyıldan 7. yüzyıla kadar Kuzey Afrika, Roma İmparatorluğu'nun müreffeh bir bölümüydü. Siyasi ve toplumsal yapısı, Müslümanların fethiyle tamamen

yeniden şekillendi. Müslüman İspanya hariç, Avrupa'nın çoğu ile bağlar kopmuştu. Batı Asya ile bağlar güçlendi, ancak İslam dünyasının farklı bölgeleri arasında ciddi çatışmalar yaşandı. Kuzey Afrika'nın nüfusu 1'den 1820'ye kadar dörtte bir oranında arttı ve kişi başına gelir düştü. Kuzey Afrika'da veba, 6. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar endemik bir hastalık gibi görünmektedir. Aynı dönemde nüfusu sekiz kat artan Sahra Çölü'ne yayılmamış gibi görünür.

Arap fethi ile deve taşımacılığı Sahra boyunca ticareti ve kuzeye altın ve köle akışını başlatana kadar, siyah Afrika ile önemsiz düzeyde temas vardı. Sahra'nın güneyinde avcılık ve toplayıcılıktan tarımsal üretim tarzına kademeli bir geçiş yaşandı. Topraklar verimsizdi, ilk mahsulün ardından on yıl veya daha uzun süre toprak nadasa bırakılarak göçebe tarım yapılıyordu, ancak Amerika'dan getirilen bitkilerle (manyok,¹ mısır ve tatlı patates) ekolojik bir canlanma yaşandı. Bu, yerleşim yoğunluğunun artmasına ve nüfusun önemli ölçüde büyümesine yol açtı, fakat kişi başına düşen gelir üzerinde çok az etkisi oldu. İslam dünyasıyla temas kurulmadan önce, okuma yazma bilmeyenlerin oranı çok yüksekti ve yazılı dil yoktu (Etiyopya hariç). Bu durum, nesiller boyunca ve Afrika toplumları arasında bilgi aktarımını zorlaştırdı. İslam ile temas, bariz avantajlar getirmişti. Tüccar olarak gelen Araplar, yazılı bir dile ve dinini yayma eğilimine sahipti. Bunlar arasında, mülkiyet kurumları, hukuk ve yönetim teknikleri hakkında bilgi sahibi olan ve aynı zamanda ticari anlaşmalar yapan Müslüman entelektüellerin ileri gelenleri de vardı.

Avrupa'nın Afrika ile teması, 15. yüzyılda Portekiz tarafından yenilendi, ancak bu temas kıyı ticaret merkezleriyle sınırlı kaldı. Başlıca ticaret konusu köle ticaretiydi. 1500 ile 1900 yılları arasında 11 milyon Afrikalı Amerika kıtasına götürüldü. Afrikalıların hastalıklarından kaynaklanan yüksek ölüm oranı nedeniyle Avrupalıların buraya yerleşmesi için çok az imkân vardı. 1820 yılında, Amerika kıtasında 13 milyon Avrupalı yaşarken, Afrika'da Avrupalıların sayısı 35.000'den azdı (30.000'i Cape'de, 5.000'den azı diğer bölgelerde).

Transatlantik köle ticareti sona erdiğinde, Avrupalıların tropikal Afrika'ya olan ilgisi azaldı. Tıbbi teknolojiadaki ilerlemeler, Avrupa'da ölüm oranlarını düşürdüğünde ve cesur kâşifler Afrika'nın maden ve plantasyon ürünleri tedarik etme potansiyelini keşfettiklerinde, bu ilgi yeniden canlandı. Buharlı gemiler, demiryolları ve telgraf iletişimi, kıyı bölgelerinin ötesine nüfuz etmeyi mümkün kıldı. Avrupa güçleri 1880'lerde sömürgeler için mücadeleye başladı. Yerli halkların hiçbirisi (Etiyopyalılar hariç) Avrupa'nın ateş gücünü uzun süre püskürtmeyi başaramadı ve Avrupalı güçler arasındaki çatışmalar ciddi bir çatışmaya varmadan çözüldü.

1. *Manioc* (diğer adıyla *cassava*), tropikal bölgelerde yetişen, kökleri nişasta bakımından zengin bir tarla bitkisidir. —ed.n.